

Emrush XHEMAJLI

DEMONSTRATAT E DIASPORËS SHQIPTARE PËR SENSIBILIZIMIN E ÇËSHTJES SË KOSOVËS

Abstrakt:

Diaspora shqiptare dha kontribut të jashtëzakonshëm për sensibilizimin e çështjes së Kosovës dhe çështjen shqiptare në përgjithësi. Një nga format e rëndësishme për sensibilizimin e opinionit botëror, qeverive të vendeve të botës dhe organeve e organizatave ndërkombëtare ishin demonstratat, protestat, mitingjet, marshimet e shqiptarëve jashtë vendit. Ato u mbajtën në një hark kohor, që filloi në vitin 1981 dhe zgjati deri në vitin 2001, sa herë ishte e nevojshme, rrafsh 20 vjet me radhë. Vala e parë e demonstratave të shqiptarëve jashtë vendit kanë qenë në vitin 1981, në mbështetje të demonstratave gjithëpopullore të pranverës së atij viti për barazi dhe Republikë në Jugosllavi. Vala e dytë e rritjes së protestës dhe numrit të protestuesve ka qenë në vitet 1988-90, kundër heqjes së autonomisë së Kosovës dhe për Republikë e Pavarësi dhe vala e tretë ka qenë në vitet 1998-1999 në mbështetje të luftës së armatosur për çlirimin e Kosovës, Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës. Për më tepër, për çështje të caktuara, si kundër prezencës së trupave ruse në Kosovë, kundër vazhdimit të strukturave shtetërore të Serbisë në Veri e disa pjesë tjera të Kosovës, për çështjen shqiptare në Maqedoni e Kosovën Lindore demonstrata u bënë edhe pas vitit 1999, deri në vitin 2001.

Fjalë kyçe: Diasporë, Demonstratë, Kosovë, OKB, Gjenevë, Rambuje.

Ndonëse rrethanat dhe kushtet për organizim, veprim e demonstrim të shqiptarëve jashtë vendit në vitet e 80-ta sidomos në fillim, në vitin 1981 ishin të vështira, megjithatë atë vit u organizuan 10 demonstrata: E para ishte më 11 prill 1981 në Bernë¹, pastaj më 18 prill 1981 në Cyrih, Zvicrës; 24 prill 1982 në Vjenë, Austri; 26 prill 1981 Bon, 9 maj 1981 Këln, 23 maj Frankfurt, Gjermani; 13 qershor, Bruksel, Belgjikë; 13 qershor, Paris, Francë; 11 korrik Shtutgard, 19 shtator përsëri në Shtutgart, Gjermani. Përderisa media botërore njoftonte se shqiptarët e Kosovës jashtë vendit mbështesin demonstratat në Kosovë dhe po kërkojnë Republikë shtypi në Jugosllavi, në vazhdimësi

¹ Gazeta "Liria" nr. 3, 1981, f. 13.

dezinformonte publikun, se gjoja shqiptarët me punë të përkohshme jashtë vendit “unanimisht” dënojnë² demonstratat në Kosovë. Por, jehona e demonstratave brenda dhe ato jashtë vendit, ishte dëgjuar në të katër anët e globit dhe kishte ulur prestigjin e Jugosllavisë në sy të opinionit botëror dhe qeverive të vendeve të botës. Sidomos për shkak se Jugosllavia në atë kohë paraqitej si vend “model” në botë për zgjidhjen e çështjes nacionale. Me këto demonstrata Jugosllavia mori goditje të fortë. Me qëllim që të pamundësojë vazhdimin e tyre, në prag të një vjetorit, të demonstrative të '81, Jugosllavia mori masa të egra. Kundër organizatorëve të veprimtarisë së mërgimtarëve jashtë vendit më 17 janar 1982 u bë atentat në Shtutgart me ç'rast u vranë Jusuf Gervalla, Kadri Zeka e Bardhosh Gërvalla. Ndërsa ndërmori një fushatë të sinkronizuar të shpifjeve për udhëheqësit e tjerë me synim diskreditimin dhe përçarjen e tyre.

Megjithatë demonstratat dhe aktivitetet e diasporës shqiptare vazhduan. Marshe protestuese, demonstrim dhe homazhe te varrezat e dëshmorëve në Shtutgart të Gjermanisë, bashkatdhetarët mbajtën 20 vjet me radhë, deri kur u rivarrosën dëshmorët në Kosovë, nga viti 1982 deri më 2002. Në këto manifestime u denoncua pushtimi i Kosovës, vrasja e Jusufit, Kadriut dhe Bardhoshit ku nga autoritetet e shtetit gjerman është kërkuar dënimi i regjimit të Beogradit, gjetja dhe dënimi i fajtorëve. Demonstratat vazhduan edhe pas vitit 1981, por ato shkuan duke u rritur nga viti 1987 për t'u ngritur në një vallë të dytë të protestave të bashkatdhetarëve gjatë viteve 1988/90: kundër heqjes së autonomisë së Kosovë, për Republikën e Kosovës, për shkollën shqipe në Maqedoni dhe për të drejtat e shqiptarëve në Jugosllavi. Kulmin e mbi 50 demonstratave të organizuara nga shqiptarët jashtë vendit shënon demonstrata para selisë së OKB-së në Gjenevë të Zvicrës, e cila zgjati 14 ditë, dy javë pa ndërprerje, nga 19 maj deri më 2 qershor 1990, e thirrur nga Lëvizja Popullore e Kosovës. Paraprakisht LPK bëri një fushatë mobilizuese në gjithë rrjetin e këshillave dhe kontakteve që kishte në gjithë Europën Perëndimore. Mori leje dhe ishte në kontakt të përhershëm me autoritetet e rendit në Gjenevë dhe me Kryetarin e Kantonit dhe Republikës së Gjenevës. Autoritetet e Kantonit të Gjenevës siguruan dhe fjetje në bunkerët nëntokësorë të mbrojtjes civile me qindra shtretër për protestuesit, të cilët dëshironin të qëndrojnë në Gjenevë. Nga protesta përmes Selisë së OKB-së në Gjenevë iu dërgua OKB-së në Ist River të Nju Jorkut Peticion me mbi 26 mijë nënshkrime të shqiptarëve jashtë vendit, në të cilën kërkohej nga OKB: “ 1. Të caktohet një Komision hetimi

² Gazeta “Rilindja”, 12 prill 1981, Prishtinë.

i OKB-së, i Këshillit të Sigurimit, që të shkojë në Kosovë dhe të konstatojë gjendjen në vend; 2.. OKB të deklarohet dhe të marrë qëndrim lidhur me çështjen e Kosovës”³ etj. Peticionit iu shtuan këto anekse:

- Lista me 146 shqiptarëve të vrarë nga forcat serbo-jugosllave nga viti 1981 e deri më 2 qershor 1990.
- Lista e 202 të plagosurve në të njëjtën periudhë.
- Lista e disa të burgosurve shqiptarë, 1660, aq sa ishte e mundur deri në atë kohë të grumbulloheshin.
- Disa dhjetëra aktgjykime të të burgosurve politikë shqiptarë të dënuar nga gjykatat serbo-jugosllave.

Për këtë petition delegacioni nga protesta u prit 3 herë nga selia e OKB-së në Gjenevë. Më 30 maj 1990, 3 ditë para përfundimit të protestës, në kohën kur vazhdonte mbledhja e nënshkrimeve shtesë të Peticionit drejtuar OKB-së, Shefi i Seksionit për Mbrojtjen e të drejtave të Njeriut të selisë së OKB-së në Gjenevë, Jakob Myler, njoftonte se Peticioni ka hyrë në procedurë të rregullt të shqyrtimit. Ndërkohë, sidomos më 2 qershor 1990, siç u tha më lartë, u mblodhën nënshkrime të tjera që t'i bashkangjiten atij.⁴ Duke u bazuar në numrin e nënshkrimeve të bashkatdhetarëve në Peticion, dhe numrin shtesë të nënshkrimeve, faktin se Peticioni u dorëzua tri ditë para se të arrinte numri më i madh i demonstruesve, si dhe se një pjesë e nënshkrimeve nuk u arrit të mblidhej qoftë për shkak të vështirësive në organizim, qoftë për shkak se një pjesë e tyre ishte nën moshën 18 vjeç, del se numri i demonstruesve ditën e fundit, më 2 qershor 1990, ishte afërsisht, aq sa deklaruan organizatorët, 40 deri 50 mijë vetë⁵. Ndërsa numri i protestuesve i të gjitha ditëve ishte shumë më i madh. Kjo ishte demonstrata më e gjatë në kohë dhe më e madhe që shqiptarët kanë mbajtur ndonjëherë jashtë vendit për çështjen kombëtare. Demonstrata dy javore e mërgimtarëve shqiptarë para selisë së OKB-së në Gjenevë të Zvicrës, pati jehonë të madhe kudo në botë. Lajme të përcjella me reportazhe filmike për demonstratën u dhanë gjatë gjithë kohës dy javore, sa u mbajt ajo, si Radio Televizioni Zvicëran (19 maj 1990 dhe disa herë deri në përfundim të protestës), RT austriak (22 maj 1990), pastaj radiot gjithandej: Radio Tirana, Radio “Zëri i Amerikës” rrjeti i radiove nëpër Europë në gjuhën shqipe, ndërsa kanë shkruar “La courier” (21 maj 1990), “La Suisse” (20, 22 dhe 28 maj 1990), “Jurnal de Geneve”, (28 maj 1990) “24 heures” (21 maj

³ Gazeta “Zëri i Kosovës”, nr. 6.7., qershor - korrik 1990 f. 6 dhe 7 ku është publikuar teksti integral i Peticionit të mërgimtarëve shqiptarë dorëzuar OKB-së.

⁴ Po aty f. 2 dhe 7.

⁵ Po aty f. 2.

1990), “Le Kurrier de Geneve” (21 e 28 maj 1990), “Zëri I Popullit” (22 maj 1990) etj., si dhe kanë njoftuar agjencitë e lajmeve “ATS”, “AFP”, “ATSH” etj.⁶ Shpërndarja e lajmeve nga shtypi botëror filloi që nga dita e parë e demonstratës me tituj si: “Valë e kuqe mbi Gjenevë” gazeta zvicerane “Le Matin”.⁷ Ku theksohej se “asnjëherë shqiptarët e kësaj krahine nuk u mbledhën si tash...”, Ndërsa gazeta “Tribun de Geneve” publikoi artikullin me titull: “Demonstratë madhështore e shqiptarëve të Kosovës” dhe vazhdonte: “Është një baticë njerëzish që defiloi të shtunën nga stacioni i trenit të Gjenevës deri te sheshi i selisë së OKB-së”⁸. Gjatë demonstratës, agjencia e lajmeve e Jugosllavisë “TANJUG” përhapte dezinformata e shpifje, të cilat i merrnin mediet e tjera në Jugosllavi, ndër të tjera fatkeqësisht ende vazhdonin t’i merrnin edhe “Vjesniku” i Zagrebit (22 maj 1990), “Rilindja” në Prishtinë dhe Radio “Prishtina”. Rendi dhe mbarëvajtja në demonstratë gjithashtu ishte e rëndësishëm. Gjatë dy javëve, sa zgjati demonstratë, nuk u shkaktua asnjë incident dhe nuk u bë asnjë dëm nga ana e pjesëmarrësve në demonstratë për çka autoritetet e qytetit të Gjenevës patën fjalë mirënjohje për organizimin e mirë të manifestimit. Vala e tretë e demonstratave 1991 - 1999.

Karakteristikë e kësaj periudhe është përhapja gjeografike e tyre, rritja e numrit të protestave të mërgimtarëve shqiptarë si dhe përzgjedhja e vendeve të demonstrimit në qendrat e vendosjes ndërkombëtare dhe të qeverive të vendeve Perëndimore: Demonstratat më të mëdha dhe më të shpeshta u bënë në Europë: Zvicër, Gjermani, Belgjikë, Skandinavi, Austri, Francë e Holandë, Itali; në ShBA, Mbretërinë e Bashkuar dhe në Australi. Subjekti politik që organizoi demonstrata nga viti 1981 deri më 2001, ishte dega jashtë vendit e Lëvizjes Popullore të Kosovës dhe organizatat pararendëse që e krijuan atë. Gjatë viteve 1991-99, pos LPK-së, demonstrata thirrën edhe subjektet politike e jopolitike të krijuara pas ndryshimeve në Lindje: Degët, përkatësisht Bashkësia e Degëve jashtë vendit e Lidhjes Demokratike të Kosovës, pjesa jashtë vendit e Prosperitet Demokratik në Maqedoni dhe Dega e Partisë Demokratike Shqiptare në Maqedoni. Një pjesë e demonstratave u thirrën nga Këshillat Organizative që përbëheshin nga subjekte politike e asociacione të shqiptarëve jashtë vendit. Në organizimin e demonstratave kontribuuan gjithashtu pjesa jashtë vendit e Partisë së Unitetit Kombëtar

⁶ Masmediat botërore për këtë demonstratë kanë publikuar nga data 19 maj e deri më 3 qershor 1990. Këtu nuk janë të përmendura vetëm një pjesë e tyre.

⁷ Gazeta zvicerane “Le Matin”, 20 maj 1990. Për demonstratën shkroi gjithashtu edhe më 25 maj 1990.

⁸ Gazeta zvicerane “Tribun de Geneve”, 21 dhe 25 maj 1990.

Shqiptar (UNIKOMB), dega jashtë vendit e Partisë Shqiptare Demokristiane të Kosovës, degët e subjekteve politike të Kosovës Lindore, Zyra Informativë e Kosovës në Bruksel, Komiteti i Kosovës për Informimin e Opinioneve Botërore, Lidhja Shqiptaro – Amerikane, shoqëritë dhe klubet shqiptare jashtë vendit etj. Në organizimin, përgatitjen e materialeve dhe mbajtjen e protestave jashtë vendit ndihmuan shumë miq zviceranë, gjermanë, skandinavë, amerikanë, francezë, austriakë etj., për çka ata meritojnë mirënjohje të përhershme.⁹ Kulmin e valës së tretë të demonstratave në vitet 90-ta, shënoi demonstrata me rëndësi të veçantë e 13 shkurtit 1999 në Rambuje të Francës, ku mbahej Konferenca e Paqes për Kosovën.

Në këtë demonstratë të thirrur nga LPK morën pjesë rreth 30 mijë bashkatdhetarë në mbështetje të kërkesës së popullit shqiptarë për Pavarësi të Kosovës. Të tubuarve në demonstratë, telegram përkrahje u kishte dërguar edhe Kryeministri i Republikës së Shqipërisë Pandeli Majko. “Me përgjegjësinë e plotë para kombit, dua edhe një herë t’ju konfirmojë se Shqipëria do të jetë gjithnjë pran jush dhe përpjekjeve tuaja”,¹⁰ thuhej në mes tjerash në telegramin e tij. Tubimit të bashkatdhetarëve në Rambuje, telegram përkrahjeje u kishte dërguar edhe Unioni i Pavarur i Studentëve të Universitetit të Prishtinës, nënshkruar nga Muhamet Mavraj në të cilin thuhej: “...përkujtojmë se Lëvizja Studentore e Kosovës nuk do të japë asnjë nënshkrim që i mbyllë portën kombit shqiptar për liri, pavarësi dhe vetëvendosje”.¹¹ Masës së bashkatdhetarëve në vijim ju drejtua Jashar Salihu në emër të Fondit “Vendlindja Thërret”, ndërsa në emër të familjes së Komandantit legjendar Adem Jashari të pranishmit i përshëndeti nipi i tij Murat Jashari. Tubimin e përshëndetën edhe miq amerikanë Eliot Engëll, Sue Kelly dhe Xhozef Diogardi. Nga tubimi në emër të pjesëmarrësve iu dërgua shkresë Konferencës së Paqes, në të cilën pasi përshkruhet shtypja një shekullorë e Serbisë dhe përpjekjet e popullit tonë për liri thuhet: “Populli shqiptar në Kosovë thërret nga fuqia e shpirtit të tij: mjaft më, kështu nuk mund të durohet, ne duam përfundimisht lirinë dhe pavarësinë tonë, duam të jetojmë si njerëz... çfarëdo vendimi tjetër - nuk do të gjejë mbështetje dhe nuk do të ndalë luftën tonë për liri, të bashkuar rreth ushtrisë Çlirimtare të Kosovës...”.¹² Duhet thënë se, një ditë më parë, e premte, më 12

⁹ Vetëm në Zvicër miq të Kosovës që u angazhuan në çështjen shqiptare dhe që ndihmonin aktivitetet për Kosovë deri në çlirim i shin të shumtë: si Katrin Azal, Beat Shafer, Uli Lanberzhe, Misheli Paul, Mark Haldiman etj.

¹⁰ Gazeta “Zëri i Kosovës” nr. 7, 18 shkurt 1999, f. 7, Reportazh nga protesta i Adnan Asllanit.

¹¹ Po aty.

¹² Po aty.

shkurt, në të njëjtin vend, një numër i vogël serbësh, rreth 100 ishin mbledhur për të përkrahur delegacionin e Serbisë në Rambuje.

Përfundime

Shtetarë, politikanë, diplomatë e publicistë, kur kanë folur për çështjen e Kosovës dhe Konferencën e Rambujesë, kanë përmendur edhe ndikimin që kishte mërgata shqiptare në kohën kur merreshin vendimet për Kosovën dhe presionin, që ndihej nga protestat e mëdha të shqiptarëve jashtë vendit. Në demonstratat që mbajtën mërgimtarët jashtë vendit, denoncohej para botës terrori i okupatorëve kundër popullit shqiptar në trojet shqiptare të robëruara, përmes fjalimeve që mbaheshin, trakteve e publikimeve që u shpërndaheshin në dorë kalimtarëve, konferencave të shtypit që mbaheshin para, gjatë ose pas demonstratave. Nga demonstratat, gjithashtu u drejtoheshin shkresa (kërkesa, apele, peticione, memorandumë) qeverive, organizatave ndërkombëtare apo organeve specifike të tyre. Demonstratat kishin jehonë në masmediat botërore: shpërndanin informatat agjencionet botërore të lajmeve, shkruanin gazetat dhe jepeshin rubrika të lajmeve në televizionet e radiot nacionale.

Delegacione të demonstruesve priteshin nga zyrtarë të shteteve dhe organizatave ndërkombëtare, dëgjoheshin për kërkesat e demonstruesve dhe pranonin materialet që u jepeshin. Ndërsa kur protestohej para përfaqësive jugosllave jashtë vendit, nuk dilnin të merrnin materialet që u drejtoheshin. Me policinë vendorë përfaqësuesit e demonstruesve u linin ato në postë. Efekti i demonstrative për çështjen shqiptare pos që kishin rëndësi jo vetëm për të sqaruar opinionin botëror. Prezenca masovike e shqiptarëve në këto demonstrata, materialet që dërgoheshin qeverive të vendeve perëndimore, kontaktet direkte të përfaqësuesve të demonstruesve me zyrtarë të shteteve, ka qenë komponentë me rëndësi në evoluimin e qëndrimit të tyre në dobi të çështjes shqiptare. Emëruesi i përbashkët i këtyre demonstratave, pa dallim, ishte se ato i drejtoheshin opinionit botëror, qeverive të vendeve të ndryshme, organizatave ndërkombëtare për përkrahje në çështjen e lirisë dhe pavarësisë së pjesës së kombit shqiptar të robëruar nga ish-Jugosllavia. Varësisht nga subjekti që organizohet protestën kishte dallime në mënyrën e shtrimit të kërkesave, afrimin e fakteve për gjendjen në terren, shkallën e gatishmërisë dhe rolin e popullit shqiptar në përmbushjen e kërkesave që i shtroheshin fuqive të mëdha, botës liridashëse e demokratike. Prezantimi i shkallës së përkushtimit e gatishmërisë së popullit shqiptar për arritjen e qëllimit ishte një element me rëndësi në përcaktimin e shkallës së angazhimit

për çështjen shqiptare në Jugosllavi të akterëve shtetëror e joshtetëror, të organeve e organizatave ndërkombëtare. Jugosllavia okupatore në vazhdimësi demonstratat e emigrantëve dhe të të arratisurve politikë, shqiptarëve jashtë vendit, i ka propaganduar shtrembër pa asnjë fakt apo raportim të paanshëm nga terreni. Ato i ka paraqitur në mënyrë të pavërtetë, herë si “mbeturina të emigracionit profashist që u mund në Luftën e Dytë Botërore”, herë si aleatë të “reaksionit ballisto – zogistë”, të emigracionit “fashistë kroat”, herë si demonstrate me parulla “ideologjike komuniste”, herë si mbështetëse të “terrorizmit”. Opinioni në vendet me qeverisje demokratike, me kalimin kohës, gjithnjë e më mirë e ka kuptuar këtë propagandë të luftës special të Serbisë andaj nuk i ka besuar asaj, por kërkesave të popullit shqiptar të shprehura në qindra manifestimeve të shqiptarëve jashtë vendit për liri, për të drejtat e njeriut, për Kosovën Republikë, Kosovën shtet si dhe për barazi të shqiptarëve me sllavomaqedonasit në Maqedoni.

